

Herinneringen aan seksueel misbruik

KLPD - Dienst Nationale Recherche Informatie

10.2.e & 10.2.e (coördinatoren)
Amersfoort, 18 april 2011

Overzicht onderwerpen

- Inleiding
- Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken
- Motieven achter valse beschuldigingen
- Ritueel misbruik
- Hervonden herinneringen

Vier kanttekeningen

- Op het gebied van seksuele perversiteiten is alles mogelijk.
- De omstandigheden waaronder seksueel misbruik aan het licht komt, maken bovendien duidelijk dat veel ellende voor de buitenwereld verborgen kan blijven.
- Een aangifte van seksueel misbruik is voor een onschuldige verdachte een dramatische gebeurtenis, zelfs indien zijn onschuld achteraf kan worden aangetoond.
- Het is vrij gemakkelijk om achteraf (de kwaliteit van) een opsporingsonderzoek te bekritisieren.

1999: Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties

- 'De kwaliteit van de opsporing kan op punten worden verbeterd.'
- 'Sommige zedenzaken gaan nog te vaak gepaard met een emotionele benadering. Dat staat de professionaliteit in de weg.'

Valse aangiften komen bij alle soorten misdrijven voor

Overvallen op busje fake

Van een verslaggever

AMSTERDAM – De politie heeft een twintigjarige werknemer van snoep- en sigarettenleverancier Lekkerland aangehouden voor het verzinnen van twee overvallen op zijn busje in Amsterdam.

De man werkte alleen en finseerde overvallen om geld en goederen van zijn bans in eigen zak te steken.

Eerder dit jaar begeleidde de politie busjes van Lekkerland door de stad. "Dit heeft een hoop energie en capaciteit gekost," zegt een politie-woordvoerder. "Gelukkig hebben we nu twee gevallen opgelost."

De verdachte meldde 30 september in de Vogelenzangstraat te zijn kleingereeden door een busje zonder kentekensplaten. Hij zei onder bedreiging van wapens goederen te hebben moeten afstaan. De recher-

che liet zelfs dna-onderzoek doen. Bij een huiszoeking trof de politie het gehele geldbedrag in munten aan van deze 'overval'.

Op 1 juli had dezelfde bestuurder aangifte gedaan van een overval op hem op de Polonooskade, bij de Westergaafabriek. Ook die overval was verzonnen. Zijn werkgever heeft aangifte gedaan van verdrievoudiging in dienstbetrekking.

De gefingeerde overvallen passen in een reeks echte overvallen op leveranciersbusjes. Begin augustus reed de politie twee overvallers kleen in de Thorn Prikkersstraat in Nieuw-West. Ze hadden een chauffeur die op de Hoofdweg zijn busje loste met een vuurwapen bedreigd. Onders dwang gaf hij geld en dozen sigaretten. Binnen tien minuten na de overval werden de daders aangehouden, nadat omstanders de politie hadden gsalarmeerd. In de auto

vond de politie zowel het vuurwapen als debuit.

Eind juni was het maak bij een supermarkt aan Tussonmeer, Oudorp. De chauffeur werd door vier mannen met een stroomstootwapen bedreigd. Ze laadden goederen uit de vrachtwagen over in een gestolen auto. Die reed hard weg richting Oudersplein en raakte mogelijk een vluchtwagen. Volgens de politie maakten de overvallers voor duizenden euro's tabakswaar buit.

Begin maart werd een medewerker van Lekkerland in de Balthasar Floriszstraat in Zuid door twee mannen met een vuurwapen overvallen, vastgebonden en in zijn bus meegevoerd naar de Jan Vethstraat in West. Daar werd de lading overgeladen. In februari werd een medewerker van Lekkerland op de Russenakade (Zuid) door gewapende mannen overvallen.

Problematiek jaren negentig

- Sterk slachtoffergerichte (empathische) benadering
- Deskundigen die ter terechtzitting tegenover elkaar staan.
- Er werd weinig (tot geen) rekening gehouden met:
 - mogelijk valse aangiften (taboe)
 - invloed van therapeuten en hulpverleners
 - eventuele persoonlijkheidstoornissen van aangevers
 - de psychologie rond de aangifte

De psychologie rond de aangifte

- 'Up-via-down'

Vanuit een *ogenschijnlijk* zwakke positie oefent men *feitelijk* macht uit over anderen. In sommige gevallen heeft men hierdoor volledige controle over de situatie.

- Het is moeilijk om zonder gezichtsverlies terug te komen op een eerder (met stelligheid) ingenomen standpunt. Met name als een empathische relatie in het geding is!

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

- Ingesteld door het College van procureurs-generaal
- Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik
- Doel: het tijdig onderkennen van valse beschuldigingen
- Opdrachtgever is officier van justitie
- Consultatie is in bepaalde gevallen verplicht

Deskundigheidgebieden Expertisegroep (LEBZ)

- Klinische psychologie, orthopedagogiek
- Cognitieve psychologie, rechtspsychologie
- Zedenexpertise
- Gedragkundige recherche-expertise (gedragsanalyse)

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Verplicht:

- Herinneringen aan seksueel misbruik van voor de derde verjaardag
- Ritueel misbruik
- Hervonden herinnering aan seksueel misbruik (al dan niet na therapie)

Facultatief:

- Seksueel misbruik in echtscheidingsituaties
- Groepsverkrachtingen met onbekende daders
- Misbruik dat langer dan acht jaar geleden zou hebben plaatsgevonden

TABEL MET CONCLUSIES

Voldoende informatie		Onvoldoende informatie	
Voldoende aanwijzingen	Ernstige tekortkomingen	Nader onderzoek zinvol	Nader onderzoek zinloos
VERVOLGEN	STOPPEN	ONDERZOEK VOORTZETTEN	STOPPEN

Verskil tussen LEBZ en andere deskundigen

- LEBZ adviseert de officier van justitie voorafgaand aan de vervolgingsbeslissing: onderzoek kan worden voortgezet of tijdig worden stopgezet.
- In de LEBZ bestaat niet alleen uit psychologen en orthopedagogen; zedenrechercheurs spelen belangrijke rol
- In geval van voortzetten: de LEBZ geeft (ook) adviezen over het rechercheonderzoek.
- In geval van stopzetten: de beschuldigde die onschuldig is wordt gespaard.

Het beoordelen van zedenzaken: beweringen en feiten

Het opsporingsonderzoek:

- Worden beweringen van aangever onderbouwd met feiten?

De deskundige in het opsporingsonderzoek:

- Wetenschappelijke kennis gebruiken bij het interpreteren van gegevens en het vaststellen van de feiten.
Beweringen > wetenschappelijke kennis > feiten
Voorbeelden: kwaliteit studioverhoor, werking van het geheugen, waarneming door getuigen, interpretatie letsel.

Onjuiste aangiften

- **DRAAIEN**
- **LIEGEN**
- **GELOVEN**

MISLEIDING EN MISVERSTANDEN BIJ ONJUISTE BESCHULDIGINGEN*

Wel seksueel contact	Geen seksueel contact	
	Bewust van onjuistheid	Onbewust van onjuistheid
<ul style="list-style-type: none"> • Spijt • Vertekening • Interpretatie door anderen 	<ul style="list-style-type: none"> • Specifiek belang • Wraak • Alibi • Aandacht 	<ul style="list-style-type: none"> • Onjuiste interpretatie van: <ul style="list-style-type: none"> • gedragingen of feiten • dromen of beelden • klinische gegevens • medische gegevens
	Achterliggende factoren: <ul style="list-style-type: none"> • conflicten • psychische en/of sociale problemen • bezorgdheid 	

*] Volgens model 10.2 & 10.2.e

VALSE AANGIFTE ONJUISTE BESCHULDIGINGEN GEEN SEKSUEEL CONTACT: MISLEIDING

Specifiek belang	Omgangsregeling Chantage
Wraak	Represaille voor krenking of woede
Alibi	Verklaring voor afwezigheid Verklaring voor ongewenste zwangerschap
Aandacht	Maatschappelijke erkenning Slachtofferschap als verklaring voor eigen problemen

ONJUISTE BESCHULDIGINGEN: WEL SEKSUEEL CONTACT

Spijt	Spijt van seksueel contact
	Spijt van seksuele handelingen
Vertekening	Vrijwillig contact achteraf geïnterpreteerd als onvrijwillig
	Onvrijwillig contact op onderdelen overdreven ten behoeve van geloofwaardigheid
Interpretatie door anderen	Doktertje spelen van kinderen door anderen geïnterpreteerd als seksueel misbruik
	Seks tussen verstandelijk gehandicapten door anderen geïnterpreteerd als seksueel misbruik

ONJUISTE BESCHULDIGINGEN GEEN SEKSUEEL CONTACT: VERKEERDE INTERPRETATIE

Gedrag	Somber, angstig, geseksualiseerd	Omgeving (bijv. ouder)
Verzorgingshandelingen	Wassen, verschonen	Verzorger
Dromen of beelden	Beelden, flitsen, 'Herinneringen', dromen	Persoon zelf of therapeut
Klinische gegevens	PTSS, borderline, psychose, anorexia, MPS/DIS	Hulpverlener
Medische gegevens	Scheurtjes, luierruitslag, Afwijking schaamlippen	Arts

Huisarts levert onder druk foute verklaring

Medische verklaringen worden geregeld gebruikt bij echtscheidingsprocedures.
Huisarts mag dit soort verklaringen inderdaad niet afgeven, van onze verslaggeverster Maud Effing

AMSTERDAM Huisartsen laten zich steeds vaker onder druk zetten door hun patiënten om onterechte, geneeskundige verklaringen af te geven. Voor een concreet voorbeeld overtuikt of verhandelt de huisarts vaak over incest of mishandelingen en worden vervolgens ingezet bij echtscheidingsprocedures of het verlaten van angstige gezinnen. In de afgelopen vier jaar zijn 47 huisartsen, rechtstreeks of via de rechtbank, veroordeeld voor het onterecht afgeven van verklaringen.

Een aantal huisartsen verklaarden in verklaringen met de periode daarvoor. De verklaringen waren soms alleen maar gebaseerd op de mededeling van de patiënt, de verslaggeverster heeft de verklaringen vaak zelf gecontroleerd. De huisartsen gaven ook verklaringen af over de psychische toestand van een van beide ouders of verklaringen waarin een verspreid over een kind en een ouder ontbonden.

Volgens de rechtbank mag de verklaring van de huisarts niet afgeven. Bij een verklaring in het kader van een echtscheiding moet een vertrouwensarts of de Raad voor de Kinderbescherming worden inge-

gelijkd. Dit werd meestal nagelaten. De cijfers komen uit een onderzoek naar tuchtrechtelijke maatregelen voor huisartsen in de periode 1997-2007. Het onderzoek is uitgevoerd door de Raad voor de Kinderbescherming en de Raad voor de Toezicht op de Geneeskunde. Het onderzoek is uitgevoerd door de Raad voor de Kinderbescherming en de Raad voor de Toezicht op de Geneeskunde.

ender in de spreekkamer", zegt Hubbers. "Ze gedragen zich als commentarissen en benaderen de huisarts beschuldigend om een briefje af te geven. Een tekort aan tijd, even een verklaring, maar vaak heeft hij geen idee wat voor een consequenties dat heeft, maar de patiënt gaat daar vervolgens wel mee. Inzake aversities in een verhoor. In de verklaringen wordt vaak gezegd dat de huisarts beschuldigend is, het is een gemeenschappelijke verklaring van de advocaten, maar het is niet de verklaring van de huisarts."

Het is ook lastig de druk te weerstaan, zegt Hubbers. "Soms hebben advocaten rechtstreeks naar de praktijk gegaan, maar dat is niet de bedoeling. Het is niet de bedoeling dat de huisarts wordt benaderd zijn patiënten helpen. Dat is zijn werk. Maar deze hulp gaat een stap te ver. Huisartsen moeten zich niet laten overtuigen zich vaker afgeven in de verklaringen van de huisarts, maar niet altijd aan het licht komen."

ACHTERGRONDFACTOREN

Conflicten	Ex-partners, families, buurtgenoten, etc.
Psychische en/of sociale problemen	Problemen leiden tot behoefte aan aandacht Zoeken naar oorzaken voor problemen (attributie)
Bezorgdheid	Omgeving reageert empathisch en slachtoffergericht Omgeving stelt vragen en interpreteert signalen

SOCIAAL PSYCHOLOGISCHE FACTOREN

CONFIRMATION BIAS

Shopper bij hulpverleners en artsen	<i>Het raadplegen van verschillende deskundigen; vervolgens wordt door de hulpvrager die deskundige uitgekozen die de eigen opvatting bevestigt.</i>
Suggestief en frequent ondervragen	<i>Door: ouders, familieleden, vrienden, leraren, verzorgers, etc. (voorafgaand aan of tijdens het politieonderzoek)</i>

SOCIAAL PSYCHOLOGISCHE FACTOREN

SOCIALE INTERACTIE

Collaborative storytelling	<i>Geruchtvorming ("Waar rook is, is vuur") Samen reconstrueren wat er is gebeurd Doorvertellen leidt tot wijzigingen</i>
Zondebok zoeken	<i>Easy targets; zwarte schapen Stigma: beschuldigde voldoet aan stereotype</i>
Sneeuwbaaleffect	<i>Hoe meer mensen zich ermee bemoeien, des te lastiger is het voor een aangeefster om terug te komen op een eerder afgelegde verklaring</i>

PROBLEMATISCHE FACTOREN IN HET OPSPORINGSONDERZOEK

Problemen	Voorbeelden
Slachtoffergerichte werkwijze	Vertrouwenspersoon bij verhoor
Opsporingsonderzoek niet degelijk	Onderzoek niet gericht op alternatief scenario
Opsporingsonderzoek onvolledig	Ontstaansgeschiedenis niet in kaart gebracht
Verslaglegging onvolledig of onjuist	Audiovisuele opnamen komen niet overeen met proces-verbaal
Gegevens onvoldoende gestructureerd en geanalyseerd	Tijdlijn ontbreekt, Feiten, interpretaties en conclusies worden <u>niet</u> onderscheiden

Ritueel misbruik

Wergroep Ritueel misbruik (1994):

- Ritueel misbruik is te omschrijven als met *rituelen* en in groepsverband uitgevoerd seksueel sadisme jegens meerdere kinderen in combinatie met extreme vormen van fysiek geweld en bedreiging.

Ritueel misbruik

Werkgroep Ritueel misbruik in 1994:

- 'Noch in ons land, noch elders is men er in geslaagd op overtuigende wijze vast te leggen dat de gebeurtenissen waarvan in de verhalen over ritueel misbruik sprake is, zich ook daadwerkelijk hebben voorgedaan.'

Voorbeelden ritueel misbruik

- 'In kelder werd jong hondje doodgestoken waarvan het bloed werd opgevangen in een beker. Een meisje moest het bloed daarna opdrinken.'
- 'Aangever moest met vader naar mannen met lange jurken, waarbij veel vuur was. Hij werd begraven onder zand, waar over hem heen werd gepoept en geplast.'

Ritueel misbruik

- Het misbruik gaat gepaard met extreem geweld, seks met dieren en zelfs het offeren van baby's.
- De aangifte 'groeit' en het verhaal neemt geleidelijk aan steeds grotere vormen aan.
- Wanneer blijkt dat feiten niet kloppen met beweringen, houdt aangever meestal voet bij stuk.

Definitie ritueel misbruik (2008)

- Een aangifte van ritueel misbruik heeft betrekking op **geheime riten**, die bestaan uit bizarre vormen van seksueel misbruik gecombineerd met macabere aspecten.
- De aangifte **groeit** in de loop der tijd en meestal is er sprake van **meerdere daders** en **meerdere slachtoffers**.

Hervonden herinneringen (of herwonnen herinneringen)

- Er wordt gesproken van hervonden herinneringen aan seksueel misbruik als deze gedurende lange tijd afwezig zijn en ze daarna 'naar boven komen' (worden hervonden), bijvoorbeeld tijdens behandelingen door hulpverleners.
- Het verdringen en hervinden van herinneringen is wetenschappelijk omstreden

Classificatie van (hervonden) herinneringen

- Context waarin herinnering wordt opgehaald
- Spontaan (niet gestuurd door anderen) of geleidelijk (therapie)

Classificatie van (hervonden) herinneringen

- Continue herinneringen
- Sluimerende herinneringen:
Herinneringen die altijd toegankelijk zijn geweest, maar lange tijd niet meer zijn opgehaald
- Hervonden herinneringen
- Herinterpretatie van herinneringen

Het creëren van valse herinneringen

- In wetenschappelijke experimenten blijkt het mogelijk te zijn om bij gemiddeld 25% van de deelnemers een valse herinnering te creëren.
- **Voorbeelden:** een reis in een luchtballon, een ongeval, een bezoek aan Disneyland, een ziekenhuisopname, een aanval door een wild dier, etc.
- **Methoden:** Trucfoto's, gemanipuleerde krantenberichten, proefpersonen iets laten voorstellen wat gebeurd zou kunnen zijn, valse verklaringen van andere deelnemers, dromeninterpretatie door een deskundige.

Dissociatie

- **Dissociatie** verwijst naar een verstoring van de samenhang tussen psychische functies, zoals bewustzijn, geheugen, waarneming en identiteit.

Zie: Giesbrecht, Merckelbach & Peters, 2008

Dissociative Experience Scale (DES)

- Er niet zeker van zijn of bepaalde dingen echt of alleen maar in dromen gebeurd zijn.
- In de ene situatie zo anders kunnen handelen dan in een andere situatie zodat men zich bijna twee verschillende personen voelt.
- Het gevoel hebben dat je lichaam niet van jezelf is.
- Zichzelf in de spiegel niet herkennen
- Een vertrouwde plek weleens als onwettelijk en vreemd ervaren.

Zie: Giesbrecht, Merckelbach & Peters, 2008

Rapport Gezondheidsraad

Traumatische jeugdervaringen:

- Het is onmogelijk om op grond van een klinisch beeld conclusies te trekken over de aanwezigheid van specifieke traumatische gebeurtenissen in de voorgeschiedenis van een patiënt.
- Klinisch beeld: bijvoorbeeld kenmerken van PTSS of dissociatie

(Voor opvragen rapport: www.gr.nl)

Dissociatie en 'fantasy proneness'

- **Fantasierijkheid (fantasy proneness)** is de mate waarin individuen hun tijd al fantaserend of dagdromend doorbrengen en fantasieën beleven die qua intensiteit als werkelijk worden ervaren.
- Er is een verband tussen dissociatie en fantasierijkheid

Zie: Giesbrecht, Merckelbach & Peters, 2008

Rapport Gezondheidsraad over herinneringen

- Herinneringen zijn reconstructies met een functie in het heden.
- Het blijkt mogelijk ingebeelde, fictieve herinneringen aan ingrijpende persoonlijke gebeurtenissen te ervaren.

Rapport Gezondheidsraad over psychotherapie

- Psychotherapie stimuleert herinterpretatie van herinneringen.
- Een suggestieve werkwijze van de therapeut als de patiënt herinneringen ophaalt, vormt door haar sturende werking het grootste risico voor het ontstaan van fictieve herinneringen met een aan suggestie gerelateerde inhoud.
- Een authentiek beleefde herinnering is een gegeven in therapie, maar is niet altijd historisch juist

Kritiek op hulpverlening

- Ongekwalificeerde behandelaars
- Maatschappelijk werkers die zich opstellen als psychotherapeuten
- Geen (goede) diagnostiek en dus geen zicht op persoonlijkheidsstoornissen
- Kritiekloos gebruik van suggestieve technieken
- Sturende rol bij het doen van aangifte
- Verregaande conclusies over geloofwaardigheid
- Vaak (te) weinig informatie over hulpverlening in het dossier

Terminologie onderscheid maken tussen:

- Slachtoffers, aangevers en vermeende slachtoffers
- Daders, verdachten en beschuldigen
- Verschillende categorieën getuigen

Onderscheid tussen getuigen

- Getuigen die het vermeende misbruik geheel of gedeeltelijk hebben waargenomen (*'getuige-waarnemer'*)
- Getuigen die de aangever kenden tijdens periode waarin het mogelijke misbruik heeft plaatsgevonden (*'getuige van de situatie rondom mogelijke misbruik'*)
- Getuigen die de aangever kenden tijdens periode waarin de onthulling van het misbruik heeft plaatsgevonden (*'getuige van de situatie rondom de onthulling'*)
- Getuigen die niets hebben waargenomen en geen contact hebben gehad met de aangever (*'getuige van horen zeggen'*)

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ)

10.2.e

10.2.e

@klpd.politie.nl

06^{10.2.e} of 079-^{10.2.g}